

Het Nikolaiviertel

De Middeleeuwen door een socialistische bril

[Achtergrond](#) - 25 oktober 2012 - Auteur: Sibrand de Boer

Met een grote vuurwerkshow boven de wijk Nikolaiviertel eindigt komend weekend het 775e verjaardagsfeest van Berlijn. Het oude Middeleeuwse centrum van de stad is dan twee dagen lang het middelpunt van de festiviteiten geweest. Toch zijn die Middeleeuwse wortels van de stad nog maar 25 jaar oud. En socialistisch bovendien.

Een idyllisch Duits stadje uit een sprookje dat toevallig in Berlijn is verdwaald. Daar lijkt de kleine wijk Nikolaiviertel, gelegen vlak naast het Alexanderplatz, nog het meeste op. Een knus dorpspleintje met een kerk, oudere mensen die kopjes koffie drinken op terrasjes en kijken naar de waterpomp. Een Biergarten met roodgeblokte tafelkleedjes maakt reclame voor bier uit het vat, er is geen verkeer en voor toeristen is het leuk winkelen. De wijk ligt op de plek waar Berlijn oorspronkelijk tijdens de Middeleeuwen ontstond. Toch klopt het plaatje niet helemaal. De opletende bezoeker ziet dat oude huizen worden afgewisseld met jongere bebouwing.

Berlijn heeft het Nikolaiviertel te danken aan het vorige jubileum dat de stad vierde: het 750-jarig bestaan van de toen gedeelde stad in 1987. Het feest werd in Oost- én West-Berlijn groots gevierd. Beide helften van de stad probeerden elkaar met de festiviteiten de loef af te steken. Het socialistische Oost-Berlijn, de hoofdstad van de DDR, nam zich voor om ter gelegenheid van het jubileum het oude centrum te restaureren. Daarvan was door de bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar ook door de vernieuwingsdrang van de DDR zelf, nog maar weinig over. Alleen de zwaarbeschadigde Nikolaikirche en zo'n drie oude huizen stonden nog overeind. Het oude stadscentrum moest dus worden gereconstrueerd.

Een loopje met de geschiedenis

Het idee van een reconstructie was niet nieuw. Ook de nationaal-socialisten hadden plannen om de oude wijk te herbouwen, maar die hadden ze nooit uitgevoerd. Oost-Berlijn besloot om een aantal oude huizen en gebouwen te reconstrueren en ze af te wisselen met modernere woningbouw. Op die manier ontstond er ruimte voor 800 appartementen, 22 bars en restaurants evenals allerlei winkels. Nergens in de DDR waren er zoveel horecagelegenheden zo dicht

bij elkaar te vinden. Door modernere gebouwen rond het oude pleintje te plaatsen werd geprobeerd om de wijk af te sluiten voor de drukte van de stad.

Met de geschiedenis namen de stadsplanners een loopje. Veel oude huisjes die de wijk nu sieren hebben daar nooit gestaan. De verantwoordelijke architect, Günter Stahn, vond dat geen probleem. Hij liet gebouwen uit verschillende periodes herbouwen. Voor hem hoefde de wijk er niet uit te zien zoals die daadwerkelijk was geweest. Zo werd bijvoorbeeld het Gasthaus Zum Nussbaum één van de nieuwe restaurants in het Nikolaiviertel. Het was een kopie van een stamkroeg van bekende Berlijnse kunstenaars zoals Heinrich Zille, maar het origineel stond vroeger op een heel andere plek. Een deel van het meubilair van de restaurants en cafés was afkomstig uit Berlijnse musea.

Concurrentie met West-Berlijn

Eén van de opvallendste gereconstrueerde gebouwen was het Ephraim-Palais, de luxueuze woning die de juwelier Ephraim in 1766 liet bouwen. Door de rijk versierde gevel in rococostijl stond het bekend als de mooiste straathoek van Berlijn, maar het werd in 1935 door de nazi's afgebroken. Delen van de façade werden bewaard en kwamen later in West-Berlijn terecht. Mediamagnaat Axel Springer wilde ze wel verwerken in een van zijn kantoorgebouwen. Het West-Berlijnse stadsbestuur besloot later om ze uit te ruilen tegen een aantal culturele schatten uit Oost-Berlijn. Daar werd het huis, 12 meter noordelijker dan de oorspronkelijke locatie, als pronkstuk van het Nikolaiviertel herbouwd.

Het nieuwe Nikolaiviertel was van begin af aan bedoeld als toeristische trekpleister. Vermaak en consumptie stonden er centraal, daarmee hoopte de stad westerse toeristen te trekken. De herbouw diende echter ook om te laten zien dat de DDR niet slechts een kunstmatige staat was maar wel degelijk zijn eigen wortels had in de Duitse geschiedenis. De Nikolaikirche, toch een christelijk symbool, werd in de a-religieuze boeren- en arbeidersstaat aangeprezen als 'het oudste gebouw van Berlijn' en als voorbeeld van het kundigheid van de werkende klasse in het verleden. De zoektocht naar een link met het verleden was vooral belangrijk in de concurrentie met West-Berlijn, dat geen historisch stadscentrum bezat. Het Nikolaiviertel vormde een breuk met de grijze prefab Plattenbau die het grootste deel van de DDR karakteriseerde. De Oost-Duitse staat wilde laten zien dat het ook aansprekende en gezellige wijken kon bouwen.

Terrasjes aan de Spree

Tijdens de viering van het 775-jarig bestaan van Berlijn dit jaar is er veel aandacht voor de Middeleeuwse wortels. De stad schrikt er niet voor terug om tijdens komend weekend voor de festiviteiten gebruik te maken van het

socialistische decor van het Nikolaiviertel. Rond de kerk is er een Middeleeuwse markt, er zijn oude ambachten en oude fietsen te zien en er flaneren acteurs verkleed als historische personages. Tussen 1997 en 1999 werd de wijk gerenoveerd. Toch is er aan de westkant nog een duidelijk verwijzing naar het verleden te vinden. Daar hangt een grote vredesduif met de leuze 'Berlin - Stadt des Friedens', een karakteristieke DDR-leuze uit de Koude Oorlog.

Nog steeds is de wijk erg geliefd bij toeristen, de val van de Berlijnse Muur veranderde daar niet zoveel aan. Dat de wijk een van de weinige plaatsen langs de rivier de Spree is met terrasjes en restaurants, draagt daar toe bij.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/3092/het-nikolaiviertel>